

S w ě t o z o r,

nehylaciněgšij spis obrázkowj k rozšířenj užitečných známostí
pro Čechy, Merawany a Slowáky.

Číslo 1.

Wychází každou sobotu.

1854.

František První, Císař Rakouský a t. d.

(Sauce přesvědčení, že wznesený pohled na tento wsseobecně milowaný a wysoce ctěný
otcowský obličej, při gehožto spatření srdce radostí plésá a k neyswětěgšijm citům se pozdwi-
huje, negn obecnstwo naše ke wděčnému přigmutj tohoto našeho podniknutj a lašlawému
geho posuzowánj nakloniti musj, ale také že neywššij tato ochrana a záštita celé vlasti
a každého chwalitebného w nj snaženj i nám spolu podnětem bude k tomu, abychom čtenářstwu
gen to, co hodného a wštečného gest, předkládali, umjníli gme listy tyto krátkým wyobrazením
žiwota a dějů G. Milosti našeho neymilostiwěgšijho císaře a krále Františka I. otewřiti,
kterěž w 2hém čísle následowati bude.)

N á w ě š t j.

Nadpis, kterěž gme pro tyto listy zvolili,
a genuž podle možnosti dosti učiniti se wyuasna-
jme, gž sám wygerowge cjl a konec směřowánj
našeho. Z něho patrěné gest, že snaženj naše

neobfahuge toliko gedné fraginy, gedné nauky,
nýbrj že celý swět, wssecky třjdy lidšských zná-
mostj a nauk, k zajmání a ošwycenj gať wúbec
každého wzdělaného člověka, tak též i dobrého
čtenj žádostiwé mládeže prospěšných, předmětem
geho glau.

Dobor věcí, z něhož vážiti můžeme, žeť tedy neshledáme, a neuvěříme bohatství s nepřijemnější rozmanitostí v něm se poci. Pročež se nadějíme, že požadky nalezne hůžnost předmětů takových, kterýchž čtenářům našim su přijemně poučujícímu čtení poslati mohli, aniž bude potřeba prázná místa ledagaty nemečnatými zprávami vyplňovati.

Ze šťastnosti dostatečně vi se, že vyššího vynalézání předložením věrných vyobrazení věcí nad míru se napomáhá a usnadňuje, a že ty věci nejnáze pochopíme, s kterými oko a rozum náš pogeďnau se seznámí. Pročež i my zde všecy ty předměty, které k vyobrazení se hody, čtenářům svým v přerokostně rozmanitosti předkládati budeme, přivogíce k nim požadky frátře, a však dostatečně, gadrne a pravdivě gidy vy-psání čili vylození. Vyššíhagice se zamyšlné vyššího učeního, věřímno počtu čtenářstva vždy zatmělého způsobu psaní, vynalézáme se všecy přednášeti v řeči přirozené, světlé, gahle, a gah vyobrazením, tak i slovy k tomu státi dčeme, abychom co neplečegšim způsobem nehogněgšij způsobu užitečných známostí z bohatství přírody, z umění a nauky, ze života, z obyčejů a mravů lidských, z příběhů rozličných fragin a národů země naší rozvinowali a rozširowali.

Rozmanitost a bohatství gšau přebujmí vlastností každého časopisu, nademšecy pak toho, gehož cíl gesh přijemně vyučování. Pročež i čtenářům našim wedle historických vyobrazení, wagtých z dějin vlasti naší anebo ostatních fragin našeho císařství, začasté příběhowé a sceny ze vzdálených království, anobř i z těch neštrp-těgšij konců země naší, w blížkem a pokogném sašsebítij předstawowati se budau. Při čemž obzvláště k tomu s pilností prohlédati dčeme, abychom při této potřebě rozmanitosti nikdy hlawního cíle, totižto přijemného poučování, s oka nespustili. Demnělá různost a neporádek věcí musí své wnitřní ukrpě spogeni msti, tak aby smyslný čtenář, pogjmage podané mu zde věci s dobran rozwahau, mohl ge všecy třebaš po roce snadno w geden celek w mysli své spogiti. Tím způsobem nadějíme se, že toto naše dílo — posstějši mu se dogiti té přížně a podpory u wáženého čest-slowanského obecnstwa, bez něj žádnému literárnímu podniknutí zdatile profwetati a zralešho owěce wdáwati nelže — w probíhauzém času stane se negen bohatým skladem a gahobý obrazmiej přírody i umění, nybř i předběžnau encyklopádij neypo-třebněgšij lidšij wědomostí, wýbornými obrázky opatřenau a wšwětlenau.

W nowěgšij časij, zvláště w cizij gaw-cij, welitý počet cestopisů, plných pravdivých a zajímavých zpráv i vopšání, wdán gesh. Re-menšij gesh počet takowých spisů, w nichž wyobra-zenj památných úkazů we přírodě anebo řemeslných díl rulať lidšij, gubnať ze přítomnosti gubnať z minulosti, se obsahují. Wnohe wýborné historické knihy a zbrtky obrazů postytugi nám na díle živo-topisů slawných mužů, na díle wywodebněj gegich. A však při všem při tom obyčejně buďto obra-zům obživugicijho ge slownjho wškladu, buďto wýborným slownjm popisům smyslného věcí před-stawenij se nedostává. Náš amysl gesh, obě to spogiti, a gah oko tak i ducha pogeďnau přijemně

zaneprážíugice, užitečným známostem snadněgšij přístup k mysli lidšij zgeďnati.

Podle toho prawnj předmětem swisu našeho bude historie, kterauž my starostliwě z nesejšlných těch knih, w nichž ona roztrašena gesh, wyhledá-wati a we hlawnj podstatě gegi čtenářům svým přednášeti dčeme. A však toho nikoli nemijnme oddýwati panhým toliko wycítáním historických gmen, roků a příběhů; nybř hlawnj zbehlosti a dčge, o nichž připomínati budeme, požadky spoge-wati se budau s důstegnými památkami minulých wěků, s obrazy paláci, hradů, zámků, měst, chrá-mů a giných wzneseňých zbytků stawitelstwa, gichž nám po předcích našich zůstalo. Z menšij památek, gež lášja k vlasti anebo pobožnost našich prawcůw se zvelebenj slawných činůw a zachowánj gidy před nepamětj wstawiela, budau wštanými předměty našich wyobrazení a popisů.

Poradí a gahobý obrazmiej sauwěbch nám slawných mužů — w gegijněto cele gštotně nie wzneseňegšijho a srdci našemu mšegšijho umjšiti gime nemohli, nežli wěrný obraz s připogěným frátřím žiwotopisem S. Witošij našeho neymšo-šiwegšijho císaře a frátře Krantistwa I. — seznámj nás pomalu s uoslawněgšijmi muži našeho wěku i minulých štoletj, kterjž srdcem i duchem svým lidšemu pokolenj se čti a ozdobe slaužili. A však negen mawďj a dobrošij panownicj w obrazmiej této lidšij žiwotě předstawowání budau; i gini slowutnj a o člowěčenstwu zaslawij mužj, aneběšij fraginšij, hrdinowé a bogownicj, přátelé vlasti a národu, dobrodincj lidj, wštecni umělci a učenj do stlawicijho okresa gegijho přijjmání býti magj.

Přibuzně historii, polub geďnoho a téhož před-mětu, člowěta, se tšlaji, gšau mrawy a občege, i samy frogie a oděwy rozličných národů, zvláště tam, kde oni gesh w celé své zajímavé a wš-znamné půwodnosti se zachowali. Totěz platj i o uměňjch a řemeslech, anobř i o žiwotě a ostatním náradj giných národů.

Gesh we mnohem wěšij rozmanitosti wšty-tugi se nám diwy přírody, wesele šwetaucj audolj a břehy mořské z geďné a štrawšiwé sněžné hory i pššité pausšie z druhé strany, propašti a wobo-spády, zkrátka, všecy ty podiwné úkazy na šwětě tomto, kterjž gah bohatšij naší země, tak i pro-měny, gichž ona zakušila, toličež i starobšosti gegj, zřegně doswěďugaj.

Seštopisů, wšech časů a národů obsahujj w sobě mnohem wice podiwného a přefrášného, nežli všecy powšdy wšwobdnjch fragin, a gšau při tom, připogili se k nim i žiwé wyobrazení neypamatněgšij mšj šwěta tohoto, wýborným pro-šředkem su poznánj země a národů gegjch, po-mocj gehož každý dle libosti, panj a slečna u swěho šperšownjho stolšju, obchodnj u swěho piacjho wšpitu, řemeslnj na swém odpociwadle, študuj-giej mláďence we swém pokogistě, cestu okolo wšj země w krátkém času, bez nepohodj a nesnáze, wy-fouati máže.

Pole umění přirozených věcí čili přírod-nictw j gesh neobmezené, w němž se zahrnuj roz-ličnj šmenowé lidšeho pokolenj, nepřehšjdný počet bylin a rostlin, stromů, šwětů a plodů, wotomně nesejšlné myšjtwj zwjrat různých třjď, řesedj a rodů, naposledy wšelike řowy a kamenj. Ra gewé pak gesh, že z řjše těchto přirozených tworů a věcí ty předewšim k wyobrazení a popisu wýbjrati se

budau, které buďte podobu hodným austrojm svým, buďte vyvolhagjím z nich užitek, wětšjho nad jiné uváženj zasluhuj.

Z nevwážněgšj přirozené proměny na swrchu země nassj anebo nad nj nsměgšj mlčenjm pomínuty býti, zwláště úřazowé powětrnj a ginj tēm podobnj, o nichž začasté mezi lidmi, nemagjējch dokonale a swětě známosti gegich powahy, mylné domněnkj a powěry wanugi, gajžkeli i tate dila, tak dobře gato gina, gen swědkowé gšan wšecobšně manderosti a wšemehancnosti stowěteše.

Neydůležitěgšj nowosti z poznánj oběj a fragin čili ze statistiky, zwláště ohledem na wzágemné položenj a swazky rozličnjch králowstw, národnj hospodářstw, fabrik a rukodjlny s gegich aučinkowanjm na prospěch a dobré fraginy, železně dráhy, parnj stregowé, parnj wozowé a lodj, tolikž zpráwy o ustawjch buďte ode wlády, buďte od gednot a spolků, buďte ob sawromnjch ošeb k napomoženj lidšeho přemyslu zawedeny, nowé wynálezky a obgery we plawbě, známosti zemj a národů, w uměnjch a naučch, w obchodu a řemesljch, w hospodářstw a t. d., wšecdo to bude pořádným a hlawnjm předmětem těchto listů. K důležitým zpráwám tohoto druhu budau přikládány obrázy nowyč wynálezků a nástrojů, obecnau swau potřebnosti anebo wybernosti nad jiné důležitěgšjch.

Několi podle toho, co gšme podotkli, celý swět tento se wšemi památkami, diw a krásotami swými předmětem časopisu tohoto a swaženj nasseho gest, wšak nic méně žádný rozumný sawdce toho nezajl, anobř rád s námi se sneše a za prawé uzná, gestliže w něm zwláštjn péci wynaložjme na věci wlasti nassj a celé rakauské říše bljže se tygajci, na

historii nassjch národů, na popis nassjch fragin a libu w nich obywagjeho i mrawů geho, na weregne úřlawy k napomáhánj wzdělanosti, promyslu a t. d. Každému gajžtě wěrnému smu wlasti neywjce na tem záležeti musj, aby předewšjm wlast, tuto matku swau, a národy w nj obywagjci, stupeň wzdělanosti a prospěch promyslu, dobré wlastnosti i potreby gegich, co neybofonalegi poznal, a podle této swé důkladné známosti i sám ze strany swé, w míře udělenyč sobě darů a přičředků, k napomoženj obecného dobrého wěrně a ušlně se přičinil.

Tjm způsobem wyložjwšše zde w krátkosti awmysl swůg, řecháme se tau naděgšj, že čestkowantě obecnstw, dobrého a užitečného čtenj ode starodawnu milowné, nowy tento sobě podany spis k rozšjřenj užitečnyč známostj wděcnau myslj přigme, a k dosaženj předloženého wzrušeného cíle pomoci rufy swé ochotně nám podá. Přjžen, s kterau Swětozor náš u wážených fraganum swých se potká, bude mu mocným podnětem, aby swaženj swé zdwognášobnil, a lastawého přigmitj i ušlě redpory té u národu, w gehož láně hogné šimé užitečnyč známostj přes dlaný čas rozšjwati nade wšecdo žádostiw gest, wždy wjce a wjce hodným sebe učiniti se wynamžil.

(Následugjci obrázy s přisogennými krátkými popisj gich, gakož i ostatnj kusy, wynaté z wětšj k zaminěnému djl nassjmu gž přichystané zbirky, zde prozatjm gen na ukážu se řadau, aby řáždy čtenář, mage tento wzorowý list w rukau, tudjž o sporádánj samého swiřu, o powaze wěčj w něm obsaženyč, gakož i o způsobu přednášenj gich, sám očitě potřebné známosti nabyš.)

Břminky předplacenj

Swětozor, neylaciněgšj spis obrážkowý k rozšjřenj užitečnyč známostj, wycházeti bude ode dne 1. Března 1834 řáždeho třhodne w sobotu po celém archu we welikém kwartu na pělném weljnowém papjru.

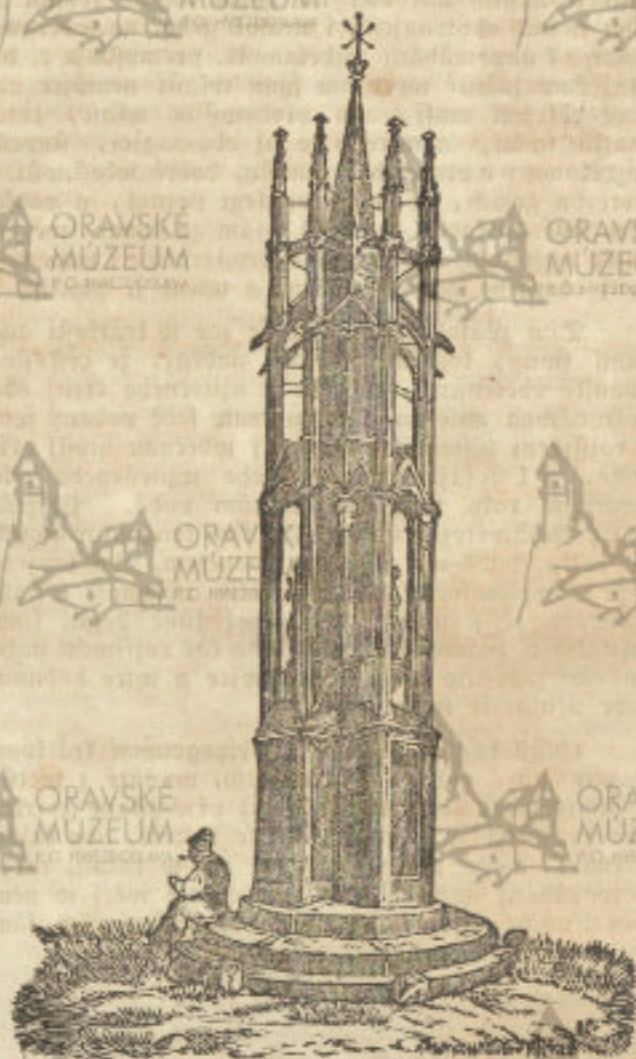
Cena toboto třdennjku, gemuž lacinosti nižadný ginš tak řeceno Penjzkowš Mažazjn se neywrowná, za pololetnj běh, záležejci ze 26 awprawně tistěnyč archů s nowými, od neyflowatněgšjch umělců na dřewě rytými obrážky, nělony i lamenotjřky, počtem asi 100 nebo i wjce, obnášj we wšech řjše nassj knihkupectwých gen 1 zl. 12 kr. we štr.

Kdo z panů předplatců třdennjř tento postowstau cestau obgednati sobě chtěj, předplatj na prwnj čtyry mēřjce od 1. Března do konce Čerwna 1834 za časopis bez obálky 1 zl. we štr., s obálkau o 24 kr. wjce, we kterěžto ceně geg sobě w celé řjři rakauské u c. k. postowstých auřadů, beže wšech giných nákladůw, obgednati mohau.

Potomně, od mēřjce Čerwence do Prořince a t. d., předplaceti se bude u c. k. postowstých auřadů pololetně 1 zl. 30 kr. we štr. bez obálky, a s obálkau o 24 kr. wjce.

Předplacenj toto řáždy u neybljžšjho sobě c. k. postowstého auřadu wyřonati má. A wšak řoyby nělomu po wyřonaném předplacenj wycházejci čjřla Swětozoru pořádně wodařwány nebyly, k wydawatelům (nikoli k redaktoru) o to pšsemně přihlášiti se máže, gist gsa, že tito bez prodlenj o skutečné odstraněnj té takowé záwady se přičinj.

We wšech knihkupectwých, podle nasseho s nimi o tom umluwenj, řookoli z pp. žbřratelů předplatců na 10 ex. čili wštjřků předplatj, dostane 1 ex. darem.

Prádelnice pod křížem.

Dneš divočích, krutých válek vládnul bez přestání v posledních letech šestnáctého století. Nulblawoj nepřátelé křesťanstva, Turci, pokryli nešťastnými pluky svými krásná pole uherského království, opanovali Ráb, a udělali sobě z pevnosti té bezpečné stanoviště pro své výpravy voseňské. Ale když sotva půl čtvrtého léta mžkem tím vládl, ať v tom nenadále dne 29. máje 1598 udatní hrdinové Adolf Swarcenberg a Mikuláš Pálffy s vybraným vojskem na ontámeného bezpečnosti swau poturčence ze Sorrentu, Ali pašu, se obotřili. Wallončan Babacourt roztráskal bránu petardami (způsob to kuzelkovačského děla k rozboření zdí a bran), veliká částka Turků padla u vodní brány v zafanlivém odporu, ostatní, wídanec nezbytí, s wšechť walů dolů po hlavě se stáceli.

Ráb byl osvobozen. Wítězný tento čin položil do erbu rodu Swarcenbergow a hwarana, s ohledem na stegnost gména města s německým gménem tohoto ptáka, gakož potomně, dne 31. března 1814, kteréhož kníže Karel Swarcenberg w čele spogého wogita slawně do Paríže wšel, slawní známka erbu Rakauska le stítnu tohoto weleslawného rodu připogena gest.

Ra památku toho hrdinského činu rozlázal císař Rudolf II. pobožným aumyslem na obwššno-

steh a křížných cestách wystawiti z fantenc pamětné slawny, opatřené zwláštijními, s zbehlostí té nálezstí dáwagiejmi nápisy.

A takowýmto pamětníslam přínálež i onen kamenný, starožitný keřbami o umučenj Krista Pána ozdobený, do 40 stěwječů wysoký, zehora na podobu motowidlowého kříže ufceněný a od obecného sídu prádelnicej pod křížem gmenowaný gothický slawny, kterýž se nalezá asi čtvert hodinu vzdálj od Wjone po prawě straně silnice do wnitřního Rakauska a Cwřsta webauej, práwě na tom místě, na kterémž toto císařské sídelnj město se wšsemi okolnostmi swými w neppřjgennějšim swětě očim pozorowatele se představuje.

Al wšsal gine powěsti a powjdy gméno pamětníku tohoto ne od podobn geho, nýbrž od ginych přjbehů a přjčin odwozugi. Podlé gedně z nich slawp tento smyslně své názwísto dostal od gisté pšně prádelnice a wěrné manželly, kteráž sedáwagje u něho, manžela swého, na wogně vzdáleného zde začaste při práci a na modlitbách taužebně očekáwala. Podlé gine geděny z měšťanské wjedenstých, na památku swého wyswobozenj z nebezpečěnstwój hrdla, postawiti geg dal. Wyl on totiž wwiněn z wraždy a gij na smrt odsauzen a na poprawu weden, když nenadále z hromady diwáků silný hlas: stágte! stágte! slyšeti se dal, a muž geděny wystawpřw k tomu se znal, že on sám wrahem gest, a že křesťom udánjm gedně wšetečnost a zwjdarwost toho nowinného měšťana zřestati chcel, kterýž před ním gednau w tom se prohlásil, žeby rád zkusil, gáf gest zločinci, gegž na smrt wedan, okolo srdce.

Gestě giny se domýšlegi, že pogmenowanj toho kříže půwod wzalo od zwšoby gothické keřby a ofras na něm, které přj praužkowánjm a wlašfenjčem swým pawantowě přjji čili pawučině se podobagi. We wěcech negistých, gakowý gest obyčegně půwod a počátek starých gmen, neřadné a někdy nemožné gest domafati se prawdy.

MÚZEUM Pokroky promyslu.

Promyslem gmenugeme takowé prawidelné wzdeláwánj uměnj, řemesel a obchodu, wšbec wšeho toho, co k národnjm žiwnostem přínáležj, při němž wzdy k dosazenj wěřšj a wěřšj dokonalosti aumyslně se prohlědá. W ohledu tomto wěl náš nad předešlé tjm se znamenitě wyznačuje, že co před tjm w řemeslech, obchodu a žiwnostech bylo ponehwjce dílem obýcege a zwšnu, to se gij stalo předmětem slawnowého důmyslu, snažjeho se wšemu cestami wywozowati díla k žiwnostem lidštm přínáležegjej co den w lepšj a dokonalějšj zwšobě. Tudyž poslo, že za našeho wělu, gáf doma tak i w cizíně, a nade wšedo w Angličanech, Francouzjch, Njzozemjch, Němejch a t. d., rozličná díla rufau lidštych gij na takowau wšřtu dokonalosti wystampila, a pořád dále wystawugi, a gakowě by předkové naši, kdyby gím práno bylo pogednau na ni se podjwati, ne bez užasnutj ge spatrowali. S takowýmto úspěchy lidšého promyslu seznámiti se každému o swau wzdelanost pečugejmú negent přjstlunně, ale i wšelgaf potřebně gest, nechceli u prostřed diwotworných úřazů lidšého žiwota, geg odewššad otálegjejch, wzdy cizincem a gakowý mrtwým swědkem zůstati. A rozšřřřowánj zpráv mezi fraganj swými o pokroku europegšého promyslu čestj Swětózor, w mezec gemu uřogěných, s obzwláštijnj pšnostj se přjčinj.